

A vajdasági magyarság fennmaradása a közművelődési intézmények támogatásával

jelige: mrl615

2023. 01. 10.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
Bevezetés.....	4
1. A kutatási téma értelmezése és célkitűzései	5
1.1. A kutatásom címének pontosítása	5
1.2. Célkitűzéseim	5
1.3. Vajdasági magyarként megfogalmazódott kérdéskörök.....	6
2. Vajdaság Autonóm Tartomány általános jellemzői	7
2.1. Vajdaság vagy Délvidék?	7
2.2. Földrajzi jellemzők	8
2.3. Gazdasági jellemzők.....	8
3. Az oktatási helyzet Szerbiában	9
3.1. A szerbiai iskolarendszer.....	9
3.2. A vajdasági magyar viszonyítás	10
3.3. A vajdasági magyarok a felsőoktatásban.....	11
4. A migrációs folyamatok sajátosságai.....	12
4.1. Migrációs folyamatok Szerbia és Vajdaság viszonylatában.....	12
4.2. Következtetések.....	13
4.3. Transznacionális migráció	13
5. Vajdaság népszámlálási adatai.....	14
5.1. Vajdasági magyarság népszámlálási adatai	14
5.2. A vajdasági magyarság fogyatkozásának okai	15
5.2.1. Az elvándorlás.....	15
5.2.2. Természetes fogyatkozás.....	16
5.2.3. Az asszimiláció	17
6. A szocializációs szintek	17
6.1. A szocializációs szintek fontossága.....	17
6.1.1. Kételemű modellek	17
6.1.2. Háromelemű modellek	18
6.1.3. Négyelemű modellek.....	18
7. A vajdasági közművelődési intézmények	18
7.1. A Népkör Magyar Közművelődési Központ	19
7.1.1. Feladatkörei	19
7.1.2. Partnerség	20
7.2. A közművelődési intézmények szerepe a szocializációban	20

7.3. A hovatartozás kérdése	20
8. Saját kutatás elemzése.....	21
8.1. A kutatás bemutatása	22
8.2. A célok és hipotézisek	22
9. Kvantitatív kutatás	23
9.1. Vizsgálati minta és adatfeldolgozás	23
9.2. Elemzés.....	23
9.2.1. A demográfiai kérdésblokk	23
9.2.2. Az identitás kérdésblokk	25
9.2.3. Nyelvi és regionális identitás kérdésblokk	25
9.2.4. A közművelődési intézményekkel kapcsolatos kérdésblokk	26
9.2.5. Emigráláshoz kapcsolódó kérdésblokk	28
9.3. A kvantitatív kutatás konklúziója	29
10. Kvalitatív kutatás.....	30
10.1. Kérdéskörök.....	30
10.2. Kik érdekeltek engem?.....	31
10.3. Interjúk bemutatása és elemzése	31
10.3.1. Kulturális egyesület vezetői tagok	31
10.3.2. Kulturális egyesület tagjai	35
Konklúzió	37
Szakirodalmi források	38
Statisztikai adatok forrásai	40
A szerbiai iskolarendszer törvényei.....	41
Táblázatban lévő statisztikai adatok	41
Képek forrásai	41

Bevezetés

A mai világban kihívás olyan életet élni, amelyet az ember tényleg szeretne. Ha megnézzük, a huszonegyedik században a történetek felgyorsultak, már nem olyanok, mint amilyenek voltak, csak azért, mert az ember többet és többet akar. Képes ezért valaki elhagyni a saját szülőhazáját, csak mert máshol „jobb”? Vajon tényleg jobb-e ott, ahová az új otthonát képzei? Ha a máshol jobbról egyre többen gondolkodnak, akkor így saját magukat húzzák csőbe, mert utána panaszkodnak, hogy azért hagyták el az otthonukat, mert nem volt ott lehetőségük... igen, de feltevődött-e bennük az, hogy ők tettek-e bármit is annak érdekében, hogy saját hazájuk jobb hely legyen? Próbálkoztak-e bármivel is, hogy a kivándorlás és az utánpótlás hiánya megszűnjön, mint aktív társadalmi probléma? Ezek azok a kérdések, melyek a vajdasági magyarok viszonylatában fogalmazódtak meg bennem és keresem rájuk a megfelelő és kielégítő választ. Ezek a kérdések késztettek arra, hogy egy olyan kutatást végezzek, melyben a vajdasági magyarok kerülnek a fókuszba.

Vajdasági magyarként számos alkalommal kerülök kellemetlen helyzetbe, mikor megkérdezik tőlem, hogy megértem-e a magyar nyelvet, vagy, hogy sikerült ilyen szépen megtanulnom, és használnom a magyar nyelvet. Az ilyen kérdések elszomorítanak, és nem értem, hogyan nem tudják a kérdezők, hogy én is magyar vagyok.

Amikor Pécsre érkeztem, hátrányos helyzetűnek éreztem magam és ezért szégyelltem is, hogy én külföldről származom. Pontosabban, a magyarországi embereknek voltam külföldi, így magamat is annak hittem. Aztán később tudatosult bennem, hogy ezt a helyzetet, nem hátrányként, hanem erősségként kell kezelnem. Ezért is fogtam bele egy olyan kutatásba, mely részben a gyökereimről, másrészt az identitásomról is szól.

Harmadéves közösség-szervezőként volt alkalmam a művelődési egyesületekről többet megtudni, valamint tanulhattam azokról a magyarokról, akik kisebbségként élik mindennapjaikat az anyaországon kívül. Ezért döntöttem úgy, hogy ezt a két témát összekapcsolom. Kutatásom egyik előzménye, ami nagyban hozzájárult a témaválasztásomhoz, hogy egy kulturális intézmény – a Szabadkán működő Népkör Magyar Művelődési Központ – tagja lehetek. Mivel ide járok, ezért már előzetesen megvizsgáltam, hogy képes leszek összegyűjteni a kutatásomban az adott célcsoportra vonatkozó vizsgálatához megfelelő számú mintát.

Dolgozatom három nagyobb részre osztható. Először egy rövid ismertetésen keresztül szeretném bemutatni kutatási témám háttérét és céljait. Ezután a Vajdaság történeti, társadalmi, gazdasági bemutatása következik, majd pedig a migrációelméleti és demográfiai jellemzők ismertetése. A dolgozatom második felében a szocializációs szintérrel általában, illetve ezen belül a közművelődési intézményről, mint szocializációs szinterről írok. Végül ismertetem saját kutatásom, mely egy kvantitatív kérdőíves felmérés és kvalitatív interjúk alapján igyekszik alátámasztani, hogy a vajdasági kulturális intézmények milyen potenciállal és eszközökkel rendelkeznek az elvándorlás lassításában.

1. A kutatási téma értelmezése és célkitűzései

1.1. A kutatásom címének pontosítása

Dolgozatom címében egy olyan fogalmat használtam, amelynek jelentőségével kutatásom kezdetekor még nem voltam tisztában. A címben a „vajdaság” kifejezést használom, mint a lokalitás meghatározóját, ami jelen esetben kifogásolható. Ez azzal magyarázható, hogy a felmérésem helyszínéül a szabadkai magyar közösségeknek bizonyos tagjai segítségével készült el. Erre abból következtetek, hogy amikor még a tanulmányomba belekezdtem, nem tudtam, hogy mekkora munkával és energia befektetéssel kell majd szembesülnöm, így az eredetileg egész Vajdaságra kiterjedő vizsgálatomat korlátoznom kellett.

A kutatásom lényege az volt, hogy az egész vajdaság szintjére kiterjed majd, de erre sajnos nem volt egyedüli kutatóként kapacitásom, ezért szűkítettem le a célcsoportom egy olyan közösségre, akikkel rendszeresen tartom a kapcsolatot. Fontos volt mérlegelnem, hogy a kutatásommal több irányba induljak el, így a kérdőíves felmérés és az interjúk felmérés nem teljesen fedik egymást és nem azonos mélységűek.

1.2. Célkitűzéseim

Mielőtt a kutatásomba belemerültem volna, a fejemben volt a legfontosabb, hogy tisztázzam a kutatásom célját és azt a témakört, amibe ideálisan be tudom helyezni tanulmányomat. Kérdéskörök kezdtek bombázni belülről és nem tudtam pontosan behatárolni, hogy mivel kapcsolatosan írok, mert egyszerre nagyon sok gondolat fogott el. Kutatásom célja, hogy bemutassam a nemzeti kisebbségként, vajdaságban élő szerbiai magyarok társadalmi helyzetét. Ezen a megfogalmazáson belül a saját közvetlen környezetemet értem, jelen esetben a szabadkai magyarokat.

Döntésem akkor született, mikor Pécsre költöztem és tudatosult bennem, hogy mennyi mindent köszönhetek és hogy mennyire hálás lehetek az anyaország támogatásáért, amit a külföldi magyarokért tesz. A társadalmi probléma, amivel szembesültem, az utánpótlás hiány, ezzel összefüggően az emigrálás problémája, melynek lényege a szebb jövőt kínáló desztinációs országok felé hajlása. Fontosnak tartom ezen problémaegyüttes okát megtalálni és kutatni, hisz a saját nemzetem iránt szeretnék valami jót és pozitívat tenni.

Kutatói kérdéseimet egy tágabb szakirodalmi-elméleti keretben igyekeztem elhelyezni, ami főként a migrációkutatásról és kifejezetten a vajdasági térségre fókuszáló migrációskutatásokról és azok eredményeiről szólnak. Kutatásomban a téma kutatási eredményeit és az eddig felmerült tudományos problémákat és eredményeket fogom megvizsgálni, és ezek tekintetében alkotom meg a saját kutatási kérdéseimet.

1.3. Vajdasági magyarként megfogalmazódott kérdéskörök

Szükségeselem tartom a saját véleményem kifejtését ebben a kutatásban, mivel jelenleg én is érintett vagyok ebben a témában, és sajnálatos ezen az egészen keresztül látni és tétlenül, szó nélkül tovább menni.

Mióta tervezem a kutatásom megírását, számos emberrel sikerült találkoznom és elbeszélgetnem. Rájöttem, hogy rengeteg vajdasági magyar tanul külföldön, a saját példám csak egy sok közül. Sikerült megfogalmazni azt a kérdést, amely még mai napig elgondolkodtat. Először ezt a kérdést úgy tettem fel magamnak, mintha, ha csak egy válasz illetné meg, viszont erre a válasz nagyon sokrétű lehet. Próbáltam leszűkíteni a problémakört és ezért magamtól kérdeztem meg először a kérdést és igyekeztem a saját tapasztalatomat figyelembe venni. Ezután egy általános véleményt fogalmaztam meg, ami jelenleg átlagosan a vajdasági magyar fiatalok fejében lehet. Ez a kérdés csupán egy kérdőszóból áll: Miért?

Miért jöttem el otthonról és tanulok „külföldön” (az anyaországban)? Tudtam, hogy erre a válasz nem egyszavas lesz, de igyekeztem közös nevező alá hozni azokat a tényeket, akivel mindenki tisztában van. Három olyan fogalmat sikerült meghatároznom, amiket a kérdésre válaszként nyújthattam. Lehetőség-karrier-pénz. Ezek a szavak merülnek fel az emberben, amikor erre a kérdésre komolyabb és átgondolt választ tud adni.

Vajdaságban korlátozva vannak a magyarok, ami a lehetőségeket illeti. Ezt úgy értem, hogy pár karon kívül más felsőoktatási intézményi rendszer nincs, ami anyanyelven működne, csak egy pár szak elérhető magyar nyelven, de ezt majd az oktatási alcím alatt taglalom részletesebben.

Ahhoz, hogy valaki azt tanuljon, amit szívből akar, azokon a korlátozott lehetőségeken kívül, azt már nem a saját anyanyelvén teheti meg. Ez a szomorú tény számomra elfogadhatatlan, mert rengeteg magyart ismerek otthon, akik nem akarnak kimenni külföldre, mert egyszerűen otthon akarják végezni a felsőoktatási tanulmányukat. Viszont nem tudnak azt tanulni, amit szeretnének, mert a lehetőségek korlátozottak, és kénytelenek lesznek azok a felsőoktatási magyar nyelven oktató intézmények közül választani, csak hogy otthon maradjanak és legyen egy diploma a kezükben.

A karrier szóval rengeteg más olyan munkaerőpiaci fogalom és szó van kapcsolatban, amik meghatározzák a huszonegyedik századi ember életét. Nap mint nap szembesülünk azokkal a fogalmakkal, hogy karrierista, munka világa, munkaerőpiac, munkamód, stb... De vajon minden embernek ez a célja? A karrier szó szorosan összekapcsolódik a pénz fogalmával mivel, nyilván valaki azért dolgozik, hogy pénzhez jusson. Tisztában vagyunk vele, hogy pénz nélkül a mai világban nem tudunk megélni, hiszen azzal tudunk mindent biztosítani számunkra.

Vajdasági magyarként, kisebbségi érzetüként nagyobbak az elvárások magunkkal szemben. Ha visszatekintünk erre a kisebbségi közösségre, megfigyelhetjük, hogy a vajdasági magyarok sokkal többet akarnak elérni, de az a helyzet, hogy akárhova utazik egy vajdasági magyar, ott mindig kisebbségi magyar lesz.

2. Vajdaság Autonóm Tartomány általános jellemzői

Fontosnak tartom azokat az információkat leírni a kutatásomban, amik nélkül nem tudnánk megérteni, hogy miről is van szó pontosan, és szerintem fontos, ha a földrajzi elhelyezkedést pár szakaszban bemutatom, hogy később megértsük azokat a kifejezéseket, amiket a későbbiekben használni fogok. Írni fogok még ezen főcím alatt a gazdasági helyzetről is ami meghatározza mai napig Szerbia helyzetét.

2.1. *Vajdaság vagy Délvidék?*

Ezen alcím alatt két fogalomról lesz szó, melyeket a mai napig sokan összekevernek, a nem tisztázott fogalmak közé tartoznak. Fontosnak tartom a fogalmak tisztázását annak érdekében, hogy helyesen tudjam használni azokat.

Vajdaság jelenleg Szerbia egyik tartománya, viszont a múltban területe más államalakulathoz tartozott. A magyar nyelvben ismert és a leggyakrabban használt Délvidék kifejezés nem teljesen azonos területet jelöl a mai Vajdaságéval. (Maruzsa 2008, 72. oldal)

Délvidék a történelmi Magyarország azon területeit jelenti, Horvátország kivételével, amelyeket 1918-ban a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz, illetve 1944-ben Jugoszláviához csatoltak. Ezek a következők: Muravidék, Baranyai háromszög, Bácska és Bánság. A második világháborút követően Vajdaság Autonóm Tartományához a Baranyai háromszög, Bácska és Bánság mellett a Szerémség is hozzátartozott.

Összegzésképpen, a mai Vajdaság területe a történelmi Délvidék részét képezi, nem teljesen azonos vele. (Berényi 2021, 9. oldal)

2.2. Földrajzi jellemzők

Szerbia északi tartományában található a nagy Vajdaság, melynek székhelye Újvidék, de központként Szabadka funkcionál. Területe 21 506 km² és lakosainak száma a 2011. évi népszámlálási adatok szerint 1 931 889 fő volt. A tartomány három tájegységből áll – Bácska, Bánát, Szerémség, amelyeket három nagy folyó határol – Duna, Tisza és a Száva. Szerbiának értékes és fejlett térségének számít Vajdaság, mivel Európa egyik legkedvezőbb adottságokkal bíró agrárvidékkel rendelkezik. A kiváló minőségű termőterület meghaladja az országos átlagot.

1. kép - Vajdaság
Autonóm Tartomány

Ami az etnikumot és a vallást érinti, jelenleg is több mint húsz etnikai csoport él itt, mindemellett 34 vallási közösséget találunk meg Vajdaságban. Hivatalosan hat nyelv van jelenleg használatban Vajdaságban, amely tükrözi a vidék sokszínű etnikai és nyelvi összetételét. A szerb nyelv mellett hivatalos még a magyar, a szlovák, a román, a ruszin és a horvát nyelv. (Paulsek 2017, 41-42. oldal)

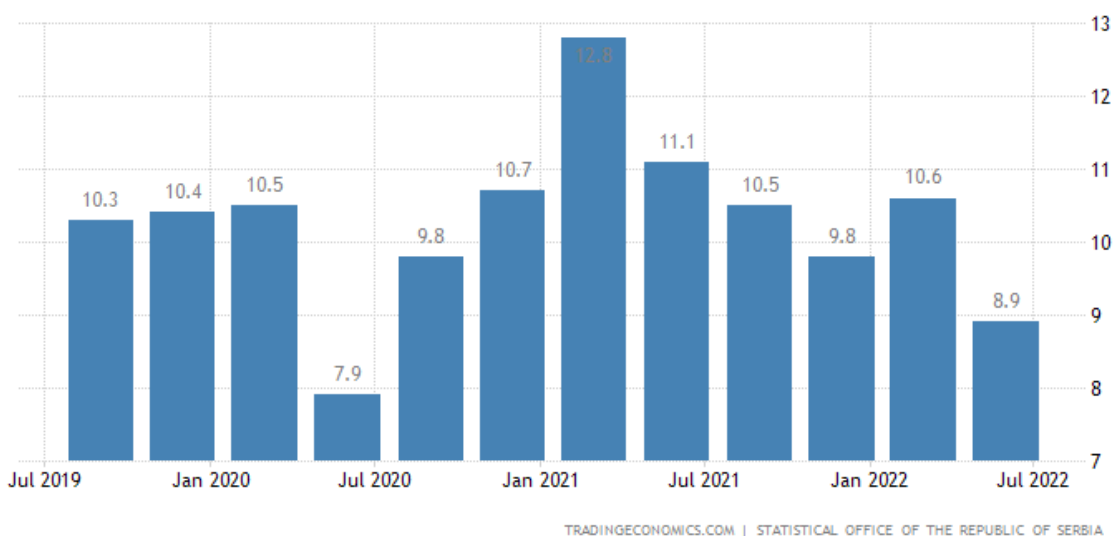
2.3. Gazdasági jellemzők

Szerbia az 1990-es években elszenvedett gazdasági nehézségek és a délszláv háborúk következményei által sújtott ország. Ami a munkanélküliséget érinti, a csaknem 7 millió lakosú államban, évtizedek óta komoly gazdasági és szociális gondok forrásaként tartják számon. Az elvándorlás főleg a fiatal, tanult és szakképzett csoportokat sújtja. Azzal, hogy a magasan kvalifikált szakemberek elhagyják az országot, ez a jelenség további problémákat generál a térségben, úgymint a lassuló gazdasági fejlődés, a munkatermelékenység-csökkenés és versenyképesség-vesztés. (Blahó, 2021)

Szerbián belül Vajdaságra nézve is, súlyos problémát okoz a munkanélküliség. A fiatal szakképzett munkanélküliek már néhány évtizede tömegesen külföldre távoznak az országból, mivel ezt látják egyértelmű megoldásnak.

A munkanélküliségi ráta Szerbiában 2012-ben 22,4% volt, viszont 2019-re 10,3-ra csökkent majd 2022 júliusára 8,9%-ra tovább csökkent. Erről csatoltam egy diagramot, amelyben áttekinthetőbben lehet az adatokat elemezni. (tradingeconomics.com)

2. kép - Munkanélküliségi ráta Szerbiában 2019-2022 között

3. Az oktatási helyzet Szerbiában

3.1. A szerbiai iskolarendszer

Ahhoz, hogy megértsük, hogy a szerbiai iskolarendszer hogyan működik, szükségesnek tartom, hogy egy rövid és átfogó gondolatot határozzak meg erről. Témámhoz igazodva vajdasági magyar oktatás az, ami engem érdekel, de szükségszerűnek tartok egy rövid és átfogó bevezetést írni a szerbiai iskolarendszerről.

A szerbiai iskolarendszert a köztársasági és a tartományi oktatási törvények szabályozzák. Az oktatásügyben jelenleg négy szerbiai törvény áll rendelkezésre:

- az általános iskolai törvény
- a középiskolai törvény
- az átmeneti jellegű főiskola törvény
- valamint 2005-től felsőoktatási törvény.

A tanterveket központilag a Szerbiai Oktatási és Tudományügyi Minisztérium (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja) írja elő, viszont ezt kiegészítheti a Magyar Nemzeti Tanács oktatási bizottsága, amely a nemzeti kisebbségek anyanyelvüket és a nemzeti hagyományukat veszi figyelembe. Ezeket az ajánlásokat a Minisztériumhoz címzik, melynek munkájában segítséget nyújt két intézmény: az Oktatás- és Nevelésfejlesztési Intézet (Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja) és a Minőségellenőrző Intézet (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja). (Barlai-Gábrity 2008, 46-47. oldal)

A magániskolákkal kapcsolatban, a törvény lehetővé teszi, hogy bárki magániskolát nyisson, akinek van rá pénze. Viszont az Oktatási Minisztérium szigorú ellenőrzések alá veszi a magániskolákat, hogy van-e megfelelő épülete (infrastruktúrája) és a Minisztérium által előírt hitelesített programterve. Jelenleg, ebben az iskoláztatási rendszerben a középiskola után, a tanulók a felsőoktatásra kötelező felvétellel juthatnak be. A felsőoktatásban a diákok főiskolára, illetve egyetemre jelentkezhetnek. A főiskola 2 vagy 3 éves az egyetem 4, 5 vagy 6 éves. Az egyetemi diploma megszerzése után a posztgraduális képzések következnek: az alapképzés – egy éves – majd a mesterképzés – kétéves – majd végül a doktori képzés – hároméves. (Gábrity 2010, 111-112. oldal)

Megfigyelhető, hogy az elmúlt évek során egyre növekszik a felsőoktatás iránti érdeklődés. Manapság a fiatalság kevésbé bízik abban, hogy egy sima érettségivel nehéz boldogulni lehet a munkaerőpiacon és ezért úgy vélik, hogy ha megszerzik a diplomájukat, akkor könnyebben és jobb környezetben tudnak érvényesülni. Szerbiában jelenleg kb. 170 ezer egyetemi hallgató van, akiknek több mint fele önköltséges szakra jár. Egy érdekes tény, hogy évente tizenkétezer diák szerzi meg a diplomáját, és átlagosan 6-8 évbe telik a diplomát megszerezni a hallgatóknak, ami azt jelenti, hogy a diákok 11%-a diplomázik az intézmény által megszabott tanulmányi időben. (Nagy 2007, 14-17. oldal)

3.2. A vajdasági magyar viszonyítás

Vajdaságban az oktatási intézmények többsége állami támogatású. Ritka a magán és az egyházi iskola, melyek jellemzőbben inkább alap és középfokon oktatnak. Vajdaságban 4 magán középiskola, 6 magán kar és egy magán főiskola működik, kihelyezett tagozatokkal. A speciális oktatási típusok állami kézben vannak. A hátrányos helyzetű gyerekeket külön intézményekben foglalkoztatják: a magyar siketnéma és értelmi sérült tanulókat Szabadkán alapfokon oktatják.

Magyar nyelven a tehetséggondozás középfokon két különböző tehetséggondozó gimnáziumban történik. Az egyik Szabadkán van, a Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó

Gimnázium, melynek magam is a tanulója voltam, valamint Zentán van a másik tehetséggondozó gimnázium, a Bólyai Matematikai Gimnázium. Szabadkán mindezek mellett egy egyházi gimnázium is van, a Paulinum, ahol horvát és magyar nyelven is folyik az oktatás, ráadásul az összes felsőoktatási intézmény elfogadja az ott szerzett bizonyítványt. (Barlai-Gábrity, 2008)

3.3. A vajdasági magyarok a felsőoktatásban

A vajdasági magyar hallgatókra jellemző, hogy a hiányos szerb nyelvtudásuk miatt, a lakhelyükhöz közeli intézményt választják továbbtanulás céljából. Vajdaságban a felsőoktatásban anyanyelven – magyarul – oktató intézmények köre meglehetősen szűk, mivel Vajdaságnak nincs saját felsőoktatási magyar rendszere. Ez annak köszönhető, hogy a szerbiai törvények szerint – amelyek a felsőoktatásban megjelennek – csak az állam nyelvén, jelen esetben szerbül, vagy valamely világnyelv elfogadott tannyelvén tanulhatnak a diákok. Vajdaságban öt kar folytat magyar nyelven képzéseket, mely az Újvidéki egyetemhez tartozik. Ezek a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szabadkán), amely csak magyarul tanít, a Bölcsészettudományi Kar (Újvidéken), ahol értelemszerűen csak a Magyar Tanszék van magyarul, a további szakok nyelve szerb. A Közgazdasági Karon (Szabadkán), az Építőmérnöki Karon (Szabadkán) és a Művészeti Akadémián (Újvidéken) a tantárgyak zöme szerbül van megtartva. Szabadkán a Műszaki Szakfőiskola nagy népszerűsége miatt a vajdasági magyarok körében, mivel évről évre sok a magyar hallgató, a magyar nyelven oktatott szakágain. A szabadkai műszaki főiskolán és a további szabadkai egyetemi karokon van a legtöbb magyar hallgató. (Gábrity 2011)

Hiánynak számít Vajdaságban a magyar nyelven történő oktatás a felsőoktatásban, mivel a magyar tannyelvű szakoknak indítása anyagilag nincs megoldva. Ugyan 1996/97-óta megtalálhatók Szabadkán és Zentán magyarországi felsőoktatási intézmények kihelyezett tagozatai, viszont ezek nincsenek akkreditálva, mivel csak részben illeszkednek bele az ország felsőoktatási rendszerébe és ezeket, „konzultációs központoknak” nevezték el. (Gábrity 2011)

Egy 2018-as kutatáson keresztül illusztrálnám számokban, hogy a megkérdezett magyar végzős középiskolások (szakközépiskolások és a gimnazisták) több mint a fele tervezte a továbbtanulást. A megkérdezettek harminc százaléka nem tervezte folytatni a tanulmányait a felsőoktatásban. Az érettségizők háromnegyede magyarul folytatná tanulmányait, míg tizenkét százalékuk szerbül tanulna tovább. Amikor a továbbképzés helye volt a kérdés, akkor a megkérdezettek negyven százaléka Szegedet választotta, második helyen Szabadka állt húsz

százalékkal, majd a harmadik helyen Újvidék végzett majdnem húsz százalékkal. Akik Magyarországon folytatnák a továbbtanulást, azok okként az anyanyelven való tanulást tartották a legfontosabbnak, de ezen kívül nélkülözhetetlen szempontként tartották a jó színvonalú képzést, a jobb életkörülményeket, valamint a magyarországi munkavállalást is. (Tóth, 2020)

4. A migrációs folyamatok sajátosságai

4.1. Migrációs folyamatok Szerbia és Vajdaság viszonylatában

Ebben a fejezetben egy olyan témával foglalkozom, amely nélkülözhetetlen egy olyan kutatás elméleti rendszerezésében, amely hatásai a mai napig meghatározóak. Abban az esetben, hogy megállapítsuk a jelen helyzetet, ahhoz a múltba kell visszatekinteni.

Ahogy Jugoszlávia megalakult, az első világháborút követő időszakról fogva állandó belső migráció volt jelen, ami azt jelentette, hogy a fejletlen vidékekről a fejlettebb vidékekre történt az elvándorlás. Ami az akkori főként magyar lakta Vajdaságot érinti, ez a bánáti és a bácskai közösségekből Szabadkára és Újvidékre történő vándorlást jelentette.

A hatvanas évekhez érve már az országon kívüli migráció volt elterjedt, főleg Nyugat-Európa volt a fő úticél. Vajdaságon belül is megjelent a külföldre való költözés, viszont az értelmiségre (mérnökök, orvosok) nem volt jellemző a kivándorlás.

Ezt az időszakot követte az a kilencvenes évek, amelyet minden vajdasági magyar mai napig emleget. Sokan úgy tartják, ha ezek az évek kimaradtak volna, akkor nem biztos, hogy ez a jelentős kivándorlási folyamat elkezdődött volna. Mivel ebben az időszakban a jugoszláv társadalom sikertelen rendszerváltása elindított egy olyan lavinát, amelynek hatását intenzíven érzékelhetjük. Mindezek után következett a JSZSZK¹ szétesése, a polgárháborúk és a NATO bombázása. Ezek azok az események, amelyek kikényszerítették az elvándorlást, a különféle tagköztársasok felé, illetve a világ minden tájára, például Kanadába és Svédországba is. Az értelmiség intenzív elvándorlása is megkezdődött ahogyan a szerbeknél, úgy a vajdasági magyaroknál is. (Tátrai–Kocsis–Gábrity–Takács, 2013)

A kétezres évek elejére, amikor a helyzet normalizálódott, akkor többen visszatértek a szülőhazájukba. Viszont sokan voltak, akik egy harmadik országban látták a jövőt és oda települtek le. Ami a magyar nemzetiséget illeti, ők nagyobb részt Magyarországon maradtak,

¹ A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság

és megszerezték a magyar állampolgárságot. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy 2007 és 2009-között egy nagyobb bevándorlási hullámra kapta fel a fejét Szerbia, ez mögött két tényező lapul. Az egyik, hogy Magyarország rossz gazdasági helyzetével nem volt népszerű, a másik meg a magyar állampolgárság kiterjesztése Magyarországon kívülieknek is, akik nem éltek az anyaország területén.

4.2. Következtetések

Ezen elméleti anyagok tudatában levonható néhány fontos következtetés. Az egyik legfontosabb, hogy a vándorlások szempontjából kétféle időszakot tudunk megkülönböztetni. Az első a háborús időszak, ami miatt kényszmigráció keletkezett, amelynek a középpontjában a biztonság, mint fő érték volt meghatározó. A másik az a békeidőben létrejött úgymond „önkéntes” vándorlás, amely a gazdaság meghatározásában játszott kulcsfontosságot. Ekkor volt fontos és meghatározó, hogy a fejletlen országból, a fejlettebb országba való vándorlás.

A Vajdaságból Magyarországra irányuló migrációra jellemző, hogy gyakran csak a határ magyar oldaláig mentek az áttelepülők. Ez a nézet a transznacionális térben zajló migrációként is értelmezhető. (Takács- Tátrai- Eröss, 2013)

4.3. Transznacionális migráció

A transznacionális migrációt egy legáltalánosabb értelmezésben a politikai és nemzeti határokon átívelő migrációnak nevezhetjük. Mielőtt mélyebben beleássuk magunkat a téma értelmezésébe, fontosnak tartom magát a szót definiálni. A *transznacionalitás* egy olyan folyamat, amely azon elvándorlókra vonatkozik, akik elhagyják a szülőhazájukat és egy másik országba telepednek le, viszont nem szakadnak el a származási országuktól. Ez azt jelenti, hogy egy olyan kapcsolatot tartanak fenn a kibocsátó országgal, ami mind családi, gazdasági, szociális, vallási, kulturális és politikai kötődést vált ki az egyénből. Ettől függetlenül az elvándorlók különböző kapcsolatot tudnak teremteni a szülőhazájukkal, viszont az is előfordulhat, hogy egy egyén egyszerre két vagy három nemzetállammal tartja a kapcsolatot. (Eröss-Filep-Rác-Tátrai-Váradi-Doris, 2011)

Hogy egy példával alátámasszam az előbbi elméleti állításom, a Magyarországon tanuló vajdasági magyar középiskolások, egyetemi hallgatók transznacionális migránsoknak nevezhetők. Ez abban magyarázható, hogy egyszerre két országban élnek, vagy a kapcsolataik két országhoz kötik őket. Ez eltérő módon történik, és eltérő intenzitással. Azért tekinthető ez

a jelenség transznacionális migrációnak, mivel ez a folyamat vezethet állandó magyarországi letelepedéshez, hazaköltözéshez vagy akár egy harmadik országba való költözéshez.

A példa sajátossága, hogy az adott tanulók határon túli magyar kisebbségiként érkeznek egy olyan országba, ahol egy határ, ráadásul a schengeni határ választja el őket az anyaországtól. Viszont fontos megjegyezni, hogy nyelvi és kulturális határ nincs jelen, hiszen a közös történelmi gyökerek, a nyelvi azonosulás, a kulturális és etnikai identitás mind egyeznek a vajdasági magyarok azonosulásával és identitásával. (Erőss-Filep-Rácz-Tátrai-Váradi-Doris, 2011)

5. Vajdaság népszámlálási adatai

Kutatásomban, lényegre törő információkat kell nyújtanom ahhoz, hogy valóban átérezzük azt, amin az egész Vajdaság keresztül megy már az első világháborútól kezdve napjainkig. Amit a vajdasági lakosság számáról tudni érdemes, hogy 1948 és 1981 között folyamatosan növekedett, 1981-től a népességszám tekintetben stagnálás volt megfigyelhető, majd 2011-től népességcsökkenés következett be. (Palusek 2017, 52. oldal)

1. táblázat - Vajdaság lakosság számának változása 1948 és 2011 között

	Évszám							
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Vajdaság lakosainak száma (fő)	1 640 599	1 698 640	1 854 971	1 952 560	2 034 782	2 013 889	2 031 992	1 931 889

Forrás: Palusek – Trombitás 2017, 53. oldal

5.1. Vajdasági magyarság népszámlálási adatai

1918-ban kb. 600 ezer magyar élt a Délvidéken, ami a lakosság 39%-át teszi ki. 1948-ban 428 ezer magyar élt a Vajdaságban, ami az akkori lakosság 26%-át teszi ki. 1991 és 2002 évi népszámlálás között a vajdasági magyarok 49 ezer fővel csökkentek, így 2002-re 290 ezer magyar élt a Vajdaságban, ami a tartomány összlakosságának a 14%-a. (Mirnics – Gábrityné, 2006, 19. oldal)

2002 és 2011 között a magyar nemzetiségűek száma 39 ezer fővel csökkent. Ez az óriási népesség fogyás legvalószínűbb okai a kivándorlás és a negatív természetes szaporulat voltak. A 2011-es népszámlálást követően 251 ezren voltak magyar nemzetiségűek Vajdaságban. Ami

azt jelenti, hogy kb. 40 ezer magyar hagyta el Vajdaságot 2002 óta. Vajdaságban egyedülként Újvidék és környékének lakossága nőtt, a legnagyobb fogyatkozás pedig Észak-Bácskában és a Bánát határ menti részeiben tapasztalható, azokon a területeken, amelyeken a lakosság többsége magyar nemzetiségű. (Palusek – Trombitás 2017, 52. oldal)

2. táblázat – A magyar nemzetiségű lakosság számának változása 1948 és 2011 között a Szerb Köztársaság területén

	Évszám							
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Magyar nemzetiségűek Szerbiában (fő)	433 701	441 907	449 587	430 314	390 468	343 800	293 299	253 899

Forrás: Palusek – Trombitás 2017, 54. oldal

A 2020-as becslések szerint, de ez az adat 2022-ben lesz hivatalosan elérhető a népszámlálást követően, mindössze 120 és 180 ezer közé tehető az életvitelszerűen Vajdaságban élő magyarok száma. Gábrity Molnár Irén² becslése szerint az utóbbi évtizedben 5-6 ezer fő hagyhatta el a magyar közösséget még ha ezt a Szerb Statisztikai Hivatal adatai nem is mutatják ki, mivel többségük nem jelentette ki a lakcímét, így papíron ők még mindig ott élnek. Ezen kívül, akik naponta, hetente vagy havonta ingáznak Ausztria, Magyarország, Németország és a saját szülőföldjük között, azok száma a 20-50 ezer ember között lehet. Valójában ők már nem élnek folyamatosan és életvitelszerűen a szülőföldjükön. Példaként megemlítendő, hogy a Horgos–Röszke határátkelőn 10–15 ezer fő az ingázók vélt száma Magyarországra, amely évtizedek óta egyirányú. (Tóth 2020)

5.2. A vajdasági magyarság fogyatkozásának okai

A népszámlálási adatokat tudva felvetődnek bennünk a kérdések, a miértek és azok az okok, amik ezt eredményezik már évtizedek óta. Sokféle okkal találkozhatunk, ami a vajdasági magyarság fogyatkozására vonatkozik. A vajdasági magyarság fogyatkozását három főokra vezethetjük vissza: természetes fogyatkozás, asszimiláció és az elvándorlás.

5.2.1. Az elvándorlás

Az első és legfontosabb fogyatkozási ok, az intenzív elvándorlás. Az elvándorlás pontos mértékét nehéz megállapítani, mivel nincs hivatalosan megbízhatóan dokumentálva. Ez a

² szociológus, egyetemi tanár

folyamat már a kilencvenes években kezdődött el, mivel az emberek többnyire a háború és a háborúnak köszönhető nehézségek elől menekültek külföldre. Ez azért volt, mert kisebbségként leszűkült a mozgásterük, az anyanyelvi oktatás terén is komoly hiányosságok voltak tapasztalhatóak, továbbá a harcképes férfiak a kézhez kapott katonai behívók ellenére sem akartak részt venni a délszláv konfliktusban. A vajdasági magyar szakemberek egyrészt azért hagyták el a szülőhazájukat, mivel úgy érezték, hogy nincsenek eléggé megbecsülve, másrészt azt a tudást, amivel rendelkeztek a szűkös fejlődési lehetőségek mellett veszíteni kezdett az értékéből.

Ami egy érdekes ténynek számít, hogy a szerbiai rendszerváltás óta a kivándorlók már nem menekülteként települnek le új, választott hazájukban, hiszen az emigráció már nem kényszerű, nem háború miatt történik, sokkal inkább gazdasági motivációjú. Az emigráló vajdasági magyarok egy része Magyarországon települt le, de sokan közülük, csak „ugródeszkának” használták Magyarországot, ami annyit jelent, hogy az országból tovább vándorolnak valamely fejlett nyugat-európai vagy tengerentúli államba.

Az elvándorlásra, a munkanélküliségen és a háborús válságon kívül fontos „motivációs tényezőként” hatott a bizonytalanság, a szociális és anyagi helyzettel való elégedetlenség, valamint a reformok lassúsága. Kisebbségi indikátor viszont a 2011-től könnyített eljárással megszerezhető magyar állampolgárság, amely nagy valószínűséggel újabb „löketet” is adott az elvándorlásnak. (Palusek – Trombitás 2017, 58-63. oldal)

5.2.2. Természetes fogyatkozás

A természetes fogyatkozás fogalmát röviden és egyszerűen definiálni úgy tudjuk, hogy a természetes fogyatkozás a halálozások és születések közötti különbséget jelenti. A születések száma a vajdasági magyarok körében rendkívül alacsony szinten van, ráadásul még csökkenő tendenciát mutat: 2011-ben még 2092 magyar gyermek született Vajdaságban, 2019-ben már csak 1601. Ez azt mutatja, hogy szülési hajlandóság is nagyon alacsony a vajdasági magyarok körében. Ahogyan a születések száma, úgy a halálozások száma is csökkenésben van. 2011-ben 4793 elhunyt magyar nemzetiségű személyt regisztráltak, viszont 2019-ben 4237-et. Ezek az adatok megállapítása után, egyértelműen ki lehet jelenteni, hogy a természetes fogyatkozás miatt a vajdasági magyarság létszáma évente 2600-2700 fővel csökken. (Szabad Magyar Szó, 2021)

5.2.3. Az asszimiláció³

Korábbi kutatásokból és népszámlálási adatokból tudjuk, hogy a vegyes házasságokba született gyermekek mintegy 70 százaléka nem a magyar identitást „választja”. Ezért, ha reális képet szeretnénk kapni, akkor a magyar nemzetiségűek éves születések számát 300-500 fővel csökkentenünk kell. Tehát tízévente a vajdasági magyarság mintegy 30 ezer fővel csökken, ami csak az asszimiláció által okozott népesség fogyatkozást jelent. (Szabad Magyar Szó 2021)

A legfontosabb kérdések a vajdasági magyarság szempontjából, amelyekre a 2022-es népszámlálás adatai adhatnak majd választ, hogy hány magyar él vajdaságban, mely településeken, községekben esett vissza a létszámunk, arányunk leginkább. Sajnos az elmúlt évek adatai alapján semmi biztatót nem várhatunk el, hiszen a vajdasági magyarság demográfiai elemzése, a vajdasági magyarság történetét tekintetbe véve, mindig veszteséges, ami a számbeli és intézményi leépülést érinti.

6. A szocializációs szinterek

Dolgozatomban nélkülözhetetlennek tartom a szocializációs szinterek elméleti megközelítését is ismertetni. A szocializációs szinterek kutatásomban összekapcsolódnak a vajdasági magyar közművelődési intézményekkel.

6.1. A szocializációs szinterek fontossága

A szocializációs szinterek körbevesznek minket a mindennapjainkban anélkül, hogy tudnánk, hogy ilyen létezik. Ezek azok a csoportok, intézmények, társadalmi helyzetek, amelyben a szocializáció kiteljesedik. A következőkben a szocializációs szinterek több modelljét vázolom. (Bányász, 2010, 15. oldal)

6.1.1. Kételemű modellek

Ebben a modellben a két alapvető szociális színteret különböztetnek meg:

- Elsődleges szocializációs színtér – Ezek azok a szocializációs szinterek, amelyek a családon belül jönnek létre. Általában a szocializáció a szűk családi körben van jelen, amikor is a család az, ami bemutatja a gondozás feltételeit és a személyiség fejlődéséhez jelentős mértékben hozzájárul.

³ Asszimilációs veszteségnek azt nevezzük, amikor valaki élete során nemzetiséget, nemzeti identitást vált, illetve, ha valakinek a gyermeke más nemzetiségűnek vallja magát, mint a szülei. (Szabad Magyar Szó 2021)

- Másodlagos szocializációs szintér – Ezek lehetnek a kortárs csoportok, mint például az óvodában és az iskolában kialakult szocializáció, amikor is a családtól távol van a gyerek és így megnövekszik a társakkal való együttlét.

6.1.2. Háromelemű modellek

Ebben a modellben az elsődleges szocializációt a kisgyerekkorhoz kötik, a másodlagosat az iskoláskorhoz mint az azonos rangú csoportokban zajló folyamatokra értik, míg a harmadlagosat a munkavállalás aktív éveire teszik.

- Harmadlagos szocializációs szintér – A választott pálya irányába történő szocializáció (egyetemen-főiskolán). Valamint a munkahelyen a felnőttek egy adott közösséghez tartoznak, mivel ott töltik a mindennapjukat így nekik már alkalmazkodniuk is kell, tehát a szakmára, hivatásra való felkészülés tartozik ebbe a szintérbe.

6.1.3. Négyelemű modellek

Itt négy szocializációs tényezőről beszélünk, mely a természetadta közösséget (család, rokonság) állami intézményeket (iskola, kollégium), piaci szolgáltatókat (gyermekmegőrző, ifjúsági szórakozóhely) és a civil kezdeményezéseket (sportegyesületek, kulturális és művészeti egyesületek) foglalja magába. (Nagy- Trencsényi 2013, 14-16. oldal)

7. A vajdasági közművelődési intézmények

A vajdasági közművelődés tárgyalásában fontosnak tartom bevezetni a közművelődési intézmény fogalmát. A 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint a közművelődési intézmény: *„A lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény”*. (Jámbor, 2017)

Jelen kutatásomban közelebbről egy vajdasági magyar közművelődési intézményt elemzek és azokról a folyamatokról írok, amelyekben ez az intézmény hozzájárul a szocializációhoz.

Vajdaságban több közművelődési intézmény található, különböző, főleg magyar lakta településeken. Ezek az intézmények fontos értékekkel bírnak, melyekkel jelentős mértékben befolyásolják a vajdasági magyarok helyzetét és ugyanakkor nagyon fontos szerepet játszanak a vajdasági magyarság mindennapi és kulturális életében.

A közművelődési intézményekben felmerülő problémák azért jelentkeznek, mert itt a huszonegyedik században az utánpótlás hiányzik. Ez egy globális szintű probléma, amivel a Vajdaságban egyértelműen lehet szembesülni. Három vajdasági művelődési intézményt emelnék ki, melyek munkái mai napig meghatározóak a vajdasági magyar közösségre nézve. Az egyik a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetet, amely a digitalizálást segíti elő nagy mértékben, a másik a Vajdasági Magyar Képző-, Kutató- és Kulturális Központ (VM4K), mely a kultúra megtartásában és közösség megerősítésében játszik fontos szerepet, a harmadik a Népkör Magyar Közművelődési Központ, amely a programok és események szervezésében tűnik ki a közművelődési intézmények közül. Ez utóbbi esetében látom a gyakorlatban legerősebben érvényesülni a szocializáció folyamatát.

7.1. A Népkör Magyar Közművelődési Központ

Fontosnak tartom, hogy egy olyan vajdasági művelődési központtól írjak pár gondolatot, amelynek történelme során meg kellett küzdenie, hogy a mai napig is stabilon működjön. A szabadkai Népkör Magyar Művelődési Központ 1871. október 15-én alakult szabadelvű olvasókörként, és mai napig tevékenykedik, mint a Délvidék legidősebb folyamatosan működő kulturális szervezete. A Népkör napjainkra a vajdasági magyarság legerősebb, legvitálisabb művelődési egyesületévé vált, amelyet nem sikerült befojtani sem hatósági betiltással, sem önfeladásra kényszeríteni politikai megfélemlítéssel, amely minden eddigi hullámvölgyből ki tudott jutni, és ma is egyike a délvidéki magyar kultúra élenjáróinak.

7.1.1. Feladatkörei

A Népkörben különböző szakcsoportok és így kb. 500 aktív tag tevékenykedik. A szakcsoportok közé tartozik:

- népművészeti szakosztály (néptánc-, népzenei- és népdalcsoport),
- képzőművészeti csoport,
- kézimunka csoport,
- nemezelő szakkör,
- gyermek-, valamint felnőtt színjátszó csoport.

Ezek mellett a Népkör fesztiválok, előadások, hangversenyek, irodalmi és társas estek, vetélkedők, találkozók, ismeretterjesztő előadások és más kulturális rendezvények szervezését is végzi.

7.1.2. Partnerség

A Népkör Magyar Művelődési Központ, számos hazai és külföldi kulturális intézményekkel, általános és középiskolákkal, egyetemekkel, tudományos központokkal tartja a kapcsolatot. Szoros együttműködés alakult ki Csehország, Szlovákia, Magyarország és Románia művelődési egyesületeivel, kulturális intézményeivel. A Népkör otthont ad néhány civil szervezetnek is: a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetségnek, a Kiss Lajos Néprajzi Társaságnak, az Aracs Társadalmi Szervezetnek, a Német Népi Szövetségnek, valamint a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesületnek. (Szöllősy 2011, 10-15. oldal)

7.2. *A közművelődési intézmények szerepe a szocializációban*

A közművelődési intézmények a négyelemű szocializációs modellben értelmezhetők, mivel a szocializációhoz oly módon járulnak hozzá, hogy nem kötelező és adott aktivitásként van jelen, hanem szabad aktivitásként. Ez azt jelenti, hogy szabadon lehet oda beiratkozni és így a közösség tagja lenni. Ezen kívül közösségeket és közösségi életet formálnak, valamint identitásformáló szerepe van és a nemzeti hovatartozás megerősítésében is fontos funkciója van.

Ehhez a témához szorosan hozzákapcsolódik a kulturális közösségfejlesztés fogalma is, amelynek célja a helyi kulturális élet szervezése és a kulturális élet alakításában való szerepvállalásra való ösztönzés és ezen kívül a kulturális részvétel fejlesztése is fontos feladatként hozzátartozik a kulturális intézmények feladataihoz. A helyi kulturális intézmények és közösségek főbb céljai tehát az értékek feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, megújítása és átörökítése és így tudnak hozzájárulni a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez. (Arapovics- Vercseg, 2017)

7.3. *A hovatartozás kérdése*

Általánosságban véve a személyes véleményem az ilyen kulturális intézményekről, illetve művelődési házakról, hogy mindenkinek, főleg a gyerekkorban szükséges, hogy egy olyan közösség tagja legyen, amelyben otthon érezheti magát. Azért tartom fontosnak, hogy hova tartozunk, mert minden ember társas lény és jól érzi magát közösségben. Viszont, ha már kiskorunk óta egy olyan közösségben vagyunk, amelyben jól érezzük magunkat, ráadásul olyan emberek vesznek minket körbe, akik szeretnek és megbecsülnek minket, akkor az jelentős mértékben fogja befolyásolni az életünket. Ez egy olyan hely, amelyben otthonra lelhetünk,

ahol ki tudunk kapcsolódni és ebben a pozitív atmoszférában jogosan a második otthonunknak tudjuk nevezni azt a kulturális központot, ami valójában mindig ott volt nekünk.

Számomra ez a hely a Népkör. Ebben az intézményben a tánc szakosztály az egyik olyan meghatározó tevékenység, amely az egész közegnek megadja a hangulatát. A Népkörben már gyermekkoromban egy óvadás kiscsoportba kerültem, de ahogy múlt az idő egyre feljebb kerültem a tánc csoportokban. Ilyen korban nagyon fontos szerintem, hogy a gyermekekkel meg kell ismertetni a néptánc világát, hogy az valójában nem csak jobbra kettő lépésből és balra három lépésből áll.

Ahogy múlt az idő és idősebb lettem, egy olyan csoport tagja lettem, ami akkor alakult, amikor belekerültem. Itt olyan fiatal kisgyermekek voltunk, akik nagyon szerettek beszélgetni próbák közben, ráadásul csintalanok is voltunk, így nehezítettük oktatóink munkáját. Hamar összeszoktunk és egy nagyon erős karakterű társaság lettünk. Sorra zsebeltük be az arany minősítéseket és egyre több helyen jegyezték meg, hogy látszik rajtunk, hogy szeretjük egymást és ez látszik a tánc, illetve a koreográfia közben. Nagyon szép idők voltak, és nagyon szerettünk menni a próbákra, mert legalább találkozhattunk egymással. Rengeteg helyre tudtunk elutazni közösen és nagyon sok kalandban volt részünk a Népkör segítségével.

Azért fontos a mai fiataloknak a hovatartozás, mert már nem abban a világban élünk, amiben a tánc házak, sokadalmak és egyéb népi szokással teli ünnepek mindennaposak voltak. Fontos, hogy a mai fiatalok felfogják, hogy valahova tartozniuk kell. Azt is fontosnak találom, hogy egy olyan környezetben legyenek, amely egyszerre tanító és szórakoztató jelleggel bír. A néptánc kezdetlegesen jól átmozgatja és megénekelte a gyermeket, megmutatja, hogy egy adott csapathoz, közösséghez tartozik, valamint a kisebb fellépések során, amikor a szülei előtt lép fel, belekóstolhat egy picit a szereplésbe is.

Azután, ha a gyerek kitartó és ott marad annál az adott egyesületnél, akkor egy olyan közösség tagja lesz, amit soha nem fog elhagyni. És így amikor már egyetemista, vagy ha dolgozik, akkor is szánni fog egy kevés időt az életében, amikor el tud menni különböző próbákra, fellépésekre, közösségi összejövetelekre, melyek a szocializálódásban játszanak óriási szerepet.

8. Saját kutatás elemzése

A dolgozatom utolsó és egyben a legfontosabb részéhez érkeztem, amikor is a saját empirikus kutatásom mutatom be, amely két részből áll. Az első rész kvantitatív elemzés, amely egy kérdőíves lekérdezésből készült, a második kvalitatív rész személyes interjúk elemzéseiről szól.

8.1. A kutatás bemutatása

Kutatásom során szeretném részletesen feltárni, hogy az utánpótlás, mint jelenség miért szűnik meg. Ezt az iskolai rendszeren keresztül és azon kívül vizsgálom úgy, hogy fiatal felnőtteknek számító 15-30 éves korosztályú, a Vajdaságban élő magyarokat kérdezem a saját vajdasági identitásukról, a magyarság tudatukról és ezek részleteiről, egy rétegzett mintavételű kérdőíves kutatás keretében, melyet fókuszcsoporthoz interjúkkal és személyes interjúkkal is megerősítek, korosztályosan és egyéb demográfiai jellemzők alapján elkülönített csoportokban.

8.2. A célok és hipotézisek

A módszertani kutatásom célja, a személyes és szubjektív vélemények felmérése. Kutatói kérdéseim megfogalmazásában hozzájárultak azok az elméleti megközelítések, amelyek középpontjában a migráció, mint alapvető társadalmi probléma és az utánpótlás hiányával kapcsolatos kérdéskörök és megnyilvánulások állnak. A fő célom az volt, hogy személyes véleményeket és gondolatokat ismerjek meg azokról az emberekről, akik a saját közösségemhez tartoznak.

A kvantitatív kutatás célja az volt, hogy 150 emberhez eljusson az a kérdőív, amelyben húsz kérdést fogalmaztam meg, különféle megközelítésű demográfiai és identitás alapú kérdésblokkokban. A kvalitatív kutatás célja az interjú által adott személyes gondolatok, vélemények és tapasztalatok megszerzése és ezeknek az adatoknak a rögzítése és elemzése.

Összesen három hipotézist sikerült megfogalmaznom kutatásom során:

- A civil szervezetek utánpótlás hiányát a kisebbségi magyar területeken az adja, hogy a fiatalok **elvándorolnak**.
- A választási lehetőségek mind a továbbtanulás, mind a munka világában **korlátozottak**.
- Egy művelődési egyesület egy olyan **közösséget** tud kialakítani, amely hatással lehet az egyénre, aki az otthon maradás mellett dönt, mert tudja, hogy egy adott közösséghez tartozik.

9. Kvantitatív kutatás

9.1. Vizsgálati minta és adatfeldolgozás

A kérdőívem online készítettem el a Google Forms felmérésadminisztrációs szoftver segítségével. Három generációs csoportot alkottam, melyek eltérnek egymástól mind életkor, mind identitás szempontjából. Az eredeti kérdőív mintájának tagolását úgy alakítottam ki, hogy mind a három csoportba ötven ember tartozzon, így összességében 150 ember válaszát vártam. Életkori megkülönböztetés szerint alkottam meg ezeket a csoportokat, amely azt eredményezte, hogy a választási lehetőségek közül a 15-19 éves kategória, akik jelen esetben a középiskolások, 20-24 éves kategória, ebben az esetben többnyire az egyetemisták köre és a 25-29 éves kategória, mely már a vajdasági munkásosztályhoz tartozik, volt választható.

A kérdőívem húsz kérdésből tevődik össze, amelyben öt kérdésblokkot állítottam fel. Ezek a demográfiai, identitás jellegű, nyelvi és regionális identitás jellegű, közművelődésekkel való kapcsolatos és az emigrációs kérdésblokkok.

9.2. Elemzés

A kutatásom adatfelvétele 2022 májusában történt, kérdőívemet 162-en töltötték ki, amely sokkal több létszám, mint amennyivel eredetileg számoltam. Viszont az eredeti célkitűzéseimtől némileg eltérő arányban kaptam válaszokat a választott korcsoportokból. Az elemzésem során több kérdésblokkot állítok és kapcsolok össze, melyeknek a leírásáról és az elemzéséről fogok írni ebben a bekezdésben.

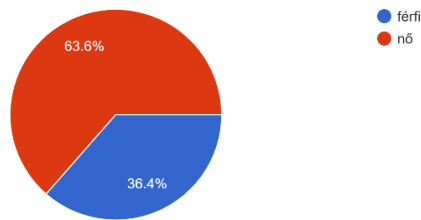
9.2.1. A demográfiai kérdésblokk

Fontosnak tartottam, hogy a kérdőívem elejét pár demográfiai kérdéssel kezdjem, hogy a későbbiekben ki tudjam pontosan mutatni és összehasonlítani az adatokat. Ebbe a kérdésblokkba tartoztak azok a kérdések, melyek a nemről, az életkorról és az állampolgárságról szóltak.

Azzal a kutatói célkitűzéssel alkottam meg a kérdőívem, hogy közel azonos válaszadásokat tudjak kapni a férfi-női megoszlásban. A nem kérdése kapcsán látható, hogy lényegesen több nő töltötte ki a kérdőívem, mint férfi. Összesen 103 női és 59 férfi kitöltés érkezett, melynek a magyarázata abban rejlik, hogy ebben a korosztályban eléggé kiegyenlített a férfiak és a nők jelenléte a társadalomban, de alapvetően a női kitöltés általában több szokott lenni, mint férfi kitöltés. Ez az egyik torzító hatás, amely megjelent a kérdőívemben.

1. ábra- A nem kérdése diagram

Mi a nemed?
162 responses

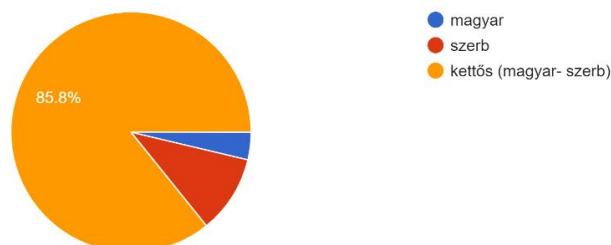
A következő kérdéssel az életkorra kérdezek rá, amelyben megfigyelhető, hogy a kitöltöttek 48,1%-a középiskolás korcsoporthoz, 31,5%-a az egyetemista korcsoporthoz, valamint a 19,1%-a munkás korosztályba tartozik, melybe beletartozik az az 1,2%, akik a 30 évet jelölték meg. Az én célkitűzésem az volt, hogy ezek a korosztályos adatok jobban passzoljanak egymáshoz, és így a másik főbb torzulás történt meg.

Ehhez a kérdéshez és kérdésblokkhoz kapcsolódik a hatodik kérdésem, amelyben a kitöltő foglalkoztatására vagyok kíváncsi. Többségük középiskolás (41%), nagyobb arányban egyetemisták (35%), viszont a kitöltők másik része dolgozik (21%), ahogyan azt már a második kérdésből megtudhattuk. Az egyéb kategóriába a munkanélküli személyek, a családanya és az egyetemmel szinkronban dolgozó egyén tartozik.

A harmadik kérdésben megfogalmaztam azt a félig demográfiai, félig identitás jellegű kérdésem, amelyben az állampolgárságra kérdezek rá.

2. ábra- Állampolgársággal kapcsolatos diagram

Milyen állampolgársággal rendelkezel?
162 responses

Ahogyan azt megfigyelhetjük a diagrammon, 139-en a kettős állampolgárságot, 17-en a szerb állampolgárságot, míg 6-an a magyar állampolgárságot jelölték meg. Arra következtetésre

jutottam ebből, hogy a vajdaságban élő magyar fiatalok számára fontos az anyaországhoz való tartozás. Ami a másik következtetésre utal, hogy magyar állampolgárként könnyebb Magyarországon letelepedni, mivel a magyar törvények szerinti jogosultságok illeti meg őket.

9.2.2. Az identitás kérdésblokk

A demográfiai kérdésblokkot követte az identitáshoz kapcsolódó kérdések, melyek arról szóltak, hogy a kitöltő minek vallja magát (magyarnak, vajdasági magyarnak vagy szerbnek), aztán a felmenői származás, valamint a kitöltő foglalkoztatására vonatkozott.

A „legszívesebben minek vallanád magad” kérdésre a legjellemzőbb válasz a vajdasági magyar volt (64%), és még a magyar nemzetiségű választási lehetőség dominált (27%). A kitöltők 5% szerbnek tartják magukat, a többi elenyésző százalék az „egyiknek sem” lehetőséget választották.

87%-ban válaszoltak a felmenői származások kapcsán feltett kérdésekre, hogy mindkettő felmenője magyar ajkú. A másik jelentős válasz 9,9%-ban érkezett arra, hogy a felmenői közül az egyik szerb, a másik magyar ajkú. A megkérdezettek 1,2%-a válaszolt, hogy mindkét felmenője szerb ajkú. Az egyéb kategóriába tartozik az az 1,2%, amelyik felmenője közül az egyik német a másik meg magyar ajkú, majd az 0,6% melynek felmenői közül az egyik magyar, a másik pedig bunyevác származású.

9.2.3. Nyelvi és regionális identitás kérdésblokk

Kíváncsi voltam, a nyelvi és a regionális identitásra is, ezért felmerültek olyan kérdések, melyek arról szóltak, hogy milyen nyelven tanultak az iskolában, merre végzik/végezték el a középiskolai és az egyetemi tanulmányaikat és jelenleg, amennyiben dolgoznak, Szerbiában vagy Magyarországon helyezkedtek-e el.

Legfőképpen a magyar nyelv dominál (73,5%) arra a kérdésre, amelynek témája a nyelvi oktatás abban az iskolában, ahova járt az egyén. Viszont a magyar és szerb nyelven való oktatás jelenik meg a második helyen (24,1%). Szerb nyelvű iskolába járt a kitöltők 1,2%-a, a másik 1,2% torzítási tényező, amelyben a kitöltők nem vették komolyan a kérdést.

A „hol fejezted be a középiskolai tanulmányaidat” és a „hol fejezted be az egyetemi tanulmányaidat” kérdésekre a legjellemzőbb a szerbiai, illetve a szülővárosban és a Magyarországon elvégzett középiskolai és egyetemi válaszadás. Mivel sokan még nem végeztek el az egyetemi végzettséget ezért ezt százalékosan nem mutatnám be, mivel így torzított információt kapunk. Ami a középiskolás kérdést illeti, alacsony a Magyarországon

végzetek száma az egyetemi végzettség tekintetében, ahol a válaszadók többsége a magyarországi egyetemi végzettséget választották. A saját empirikus kutatásom eredménye alátámasztja Gábrity Molnár Irén és Tóth Imre feltevéseit is.

Ami a munkaviszonyt érinti, engem a legjobban az érdekelt, hogy Magyarországon vagy Szerbiában vannak-e többen. A válaszadók között jelentősen nagyobb Szerbiában (65%), mint Magyarországon (29%) a munkavégzés. Az egyéb kategóriába (6%) Ausztriát, Hollandiát, Franciaországot és Németországot említettek. Ugyan csak a felettébb említett elméleti részben Erőss-Filep-Rácz-Tátrai-Váradi-Doris kutatásai határozták meg.

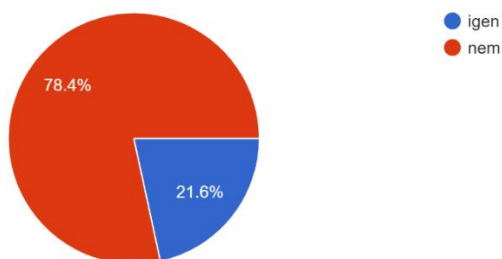
9.2.4. A közművelődési intézményekkel kapcsolatos kérdésblokk

A kérdőív közepén a közművelődési intézményekkel kapcsolatos kérdésblokk következett. Megkérdeztem a tagságot, amennyiben tagja volt a válaszadó valamilyen közművelődési intézménynek, akkor melyiknek és hogy került oda, minek a hatására, valamint, hogy mi volt az ottani feladata, illetve, amennyiben nem volt tagja, akkor miért nem.

Megdöböntett az az arány, amit így az elemzésnél tudtam meg, ami a vajdasági magyar fiatalság művelődési közösségi életét jelenti. 162 emberből mindössze 35 embernek van tagsága valamelyik magyar művelődési közösséghez, 127 embernek nincs.

3. ábra- Vajdasági magyar közösség tagságával kapcsolatos diagram

Tagja vagy-e valamilyen Vajdasági magyar művelődési közösségnek?
162 responses

A kérdőívemet hólabda módszerrel készítettem el, ami azt takarja, hogy ismerőseimnek az ismerősei csoportjait kértem fel közvetlenül, és közvetve, hogy küldjék el ismerőseiknek olyan kiöltésre, akik beillenek valamilyen kategóriába.

Érdeklődtem, hogy mely közösségnek a tagjai, azok, akik igennel válaszoltak az előző kérdésre. Kiemelkedően sokkal több taggal bír a Népkör Magyar Művelődési Központ, mint a többi művelődési közösség. Ez jelen esetben nem összeegyeztethető azzal a ténnyel, hogy a kitöltők

többségét az ismeretségi köröm tette ki. A további egyesületeknek tagjai a kitöltők további része: Gracza János Művelődési Egyesület, Palics Magyar Művelődési Egyesület, Talentum Egyesület, Kerülj Be Ifjúsági Közösségi Tér, Lifka Sándor ME, Magyar Polgári Kaszinó, Vajdasági Magyar Diákszövetség, Kodály Zoltán Magyar Művelődési Központ, a Csantavéri Mendicus művelődési egyesület, valamint a Iuventus Ventus Egyesület.

Ezek az egyesületek, szervezetek különféle jelentőséggel és hatással bírnak. Legfőképpen a kulturális irányú művelődési központokra voltam kíváncsi, viszont olyan egyesületek kerültek ide, amelyek másmilyen irányban tevékenykednek, főleg közösségalkotó szervezetek lettek felsorolva egész Vajdaság szintjén. Ez a kutatásomra nézve az egyik torzító hatásnak tekinthető, mivel nem teljesen ebben voltam érdekelt, viszont egy másik szemszögből láthattam, hogy a kitöltők közül összesen hányan járnak egy adott közösségbe, amely mind kulturális, mind identitás szemszögből fontos.

A következő kérdés azokra irányult, akik rendelkeznek tagsággal és arra voltam kíváncsi, hogy hogyan kerültek oda. Erre is 162-en válaszoltak. A válaszadók többsége a szülei (21%) és a barátai (13,6%) hatására kerültek oda. Viszont többen lettek önmaguk rá a lehetőségre (11,7%) és voltak olyanok, akik a szociális platformok hatására kerültek be egy adott egyesületbe (2,5%). A maradék 48,2% nem rendelkezik vajdasági magyar művelődési egyesület tagsággal. Ezek az arányok azért tűnhetnek furcsának, mert az erre vonatkozó kérdést úgy fogalmaztam meg, hogy nem csak a jelent, hanem a múltat is érintettem.

Ezutáni kérdés szintén azokra irányult, akik tagok vagy tagok voltak valamilyen vajdasági magyar közművelődési intézetnek, mely kérdés arra az aktivitásra és tevékenységre kérdez rá, amit ott végeznek, vagy végeztek. A válaszadó többsége önkénteskedett és a gyermekekkel foglalkozott. Ezek mellett foglalkozásvezetés is aktívan jelen volt, valamint a programok szervezésében vettek részt többen. Ezen kívül a vajdasági magyar intézményeken belül a szakcsoportok tagjaként tevékenykedtek, néptáncoltak, műsort vezettek.

A vajdasági magyar egyesületeknek nagy szerepe van az emberek identitásának kialakulásában. Ezzel kapcsolatban tettem fel a következő kérdésem, hogy milyen hatással volt az intézet a kitöltő identitására. A válaszadók többsége azt válaszolta, hogy vajdasági magyarnak érzik magukat, a másik fele meg azt, hogy ők simán magyarok. Erre a kérdésre értelmiségi válaszok is érkeztek, mint például: „Sok helyen jártunk a csoporttal és ennek hatására vallom magam büszkén magyarnak, mivel attól függetlenül, hogy a határ elválaszt minket, mind egy nemzet vagyunk.”, vagy a másik értékesebb szöveg: „Ez a fajta közösségi élet szórakozást és társalgást

biztosított.”. De érkeztek olyan válaszok is, amelyet legfőképpen azok írtak, akik nem voltak tagok.

A másik kérdésben érdeklődtem azok iránt, akik nem rendelkeznek egyik művelődési egyesület tagságával sem. Általánosságban a „nem tudom” és a „nincs rá időm” vagy a „mert lusta vagyok ilyen aktivitásokon részt venni” válaszokat kaptam, amik elgondolkoztattak. Vajdasági magyar fiatalokról beszélünk, akik bármiben részt tudnának venni, azügyben, hogy Vajdaság jövőjét és életét csak egy fokkal jobbra fordíthassák. Amik értelmes és elfogadható válasznak mondhatók, azokból 8-9 érkezett a 77-ből. Az általános okok közé tartoznak a külföldre emigrálás, az egyetem és a családorientáció felé irányultság.

9.2.5. Emigráláshoz kapcsolódó kérdésblokk

A következő és egyben utolsó kérdésblokkba tartoztak az emigráláshoz kapcsolódó kérdések. Itt a külföldre költözés gondolatát említettem, és azok okait, valamint általánosságban véve megemlítettem a fiatalok emigrálását szerte a világon és azok megoldására és a javaslatára is kíváncsi voltam, hogy a kitöltők miket írnak.

A kérdésblokkom első kérdéseként a külföldre költözés gondolatát vizsgálom. Az alábbi diagramon megfigyelhető, hogy a vajdasági magyarság egyértelműen a külföldre költözés mellett adta le a voksát. A 162 kitöltésből 122-en válaszoltak igennel és 40-en nemmel. Ebből egyértelműen megállapíthatjuk, hogy egyre többen akarják elhagyni Vajdaságot, ahogyan ez történt az elmúlt évek folyamán.

4. ábra- Külföldre költözés diagram

Mivel már számítottam az ilyen eredményre, ezért rögtön az okra is rákérdeztem a következő kérdésemben. Ebben a kérdésben több választási lehetőség volt megadva, ezért nem fog kijönni sem a száz százalék, sem a pontos 162 kitöltés. 62 szavazott arra, hogy a hazájában nincs elég lehetőség és rosszak az életfeltételek a megélhetés szempontjából, 56 kitöltő szerint a hazájában

nincs elég lehetőség és rosszak a feltételek a tanulmányai folytatása szempontjából. 42 magyar fiatal azt választotta, hogy tuti, hogy jobb lehetőségek várnak rá, amennyiben külföldre költözik. Végül 44 szavazat érkezett arra a kijelentésre, hogy nem megy ki külföldre, megpróbál otthon alkalmazkodni és a lehetőségeket megragadni. A maradék egyéb kategória a kíváncsiság, nyelv és a kalandvágy miatt szeretne kiköltözni. Viszont van pár olyan szavazat, akik egyértelműen kiemelik, hogy nem hagynák el otthonukat.

Az utolsó két kérdés arra irányul, hogy a kitöltő kifejtse a gondolatmentét arról, hogy egy fiatal miért külföldön keresi a lehetőségeit, valamint egyből a megoldásokra és javaslatokra serkentettem a fiatalokat. A válaszadók 70%-a azt fogalmazta meg, hogy azért megy egy fiatal külföldre, mert ott több lehetőség adott számára, mind megélhetés, mind továbbtanulás szempontjából. A maradék 30% az anyanyelven való megélhetés szempontja miatt költözne külföldre. A megoldás és a javaslatok viszont megtorpantak és a „nem tudom” kifejezés ismételte önmagát. Rengeteg olyan gondolat is született, amely a több és jobb munkalehetőség, több fizetés, jobb életfeltételek biztosítását tartották elsőbrendűnek. Viszont voltak olyanok, akik aktívan kivették a részüket és olyan megoldási lehetőségekkel álltak elő, mint például: *Több program a fiataloknak - 15-30 éves korig... akár sportesemények (közös jóga, táncórák), koncertek és szórakozási lehetőségek. Anyanyelven, magyarul tudjanak tanulni, akik szeretnének... még egyet kiemelnék, ami megfogott engem: Fiatalok gondolkodását megváltoztatni. Elfogadják azt, hogy mindenki letről kezdi és meg kell dolgozni az elismerésért, nagyobb fizetésért.*

9.3. A kvantitatív kutatás konklúziója

A kvantitatív kutatásom olyan érdekes, különféle és egyben egyedi eredményekhez juttatott engem, amelyek a kitöltők saját véleményükkel és gondolataival voltak kapcsolatban. Miután az elemzésen sikeresen végig haladtunk, ahhoz a megállapításhoz jutottam, hogy a minta túlnyomó része nincs élő kapcsolatban a közművelődéssel, arról a kisebb csoportról, amelyik pedig részt vesz a közművelődésben, azokról pedig megtudhattuk, hogy hogyan kerültek oda, milyen feladatköröket láttak el ott és közben a közművelődés kapcsolata hogyan érintette a saját identitásukat.

Ami a hipotéziseimet illeti, az első hipotézisemet sikeresen tudom alátámasztani, miszerint a civil szervezetek utánpótlás hiányát a kisebbségi magyar területeken az adja, hogy a fiatalok elvándorolnak. Ez az emigrációs kérdésblokkban feltett kérdésekre a válaszok adják a megfelelő és kielégítő reakciókat, amely sajnos a hipotézisemnek adnak igazat. A második

hipotézisemre is kielégítő válaszokat kaptam, miszerint a választási lehetőségek mind a továbbtanulás, mind a munka világában korlátozottak. Ez a hipotézis főleg a jelentősen nagyobb arányban bíró középiskolás korúaknál jelentkezik, akik a jövő tekintetében azért vándorolnak ki – legfőképpen Magyarországra – mert anyanyelvükön nem tudják a szülőhazájukban folytatni a továbbtanulást. A harmadik hipotézisem arról szólt, hogy egy művelődési egyesület egy olyan közösséget tud kialakítani, amely hatással lehet az egyénre, aki az otthon maradás mellett dönt, mert tudja, hogy egy adott közösséghez tartozik. Ezt az állítást nem tudom alátámasztani, mivel egyértelműen és meghatározóan látszik, hogy nem egy adott kulturális egyesület a meghatározója, hogy a kisebbségben lévő vajdasági magyar fiatalokat otthon, a saját szülőhazájukban tartsa. Ennek a problémakörnek az az oka, hogy a külföldre költözés gondolatát nem tudja egy kulturális közösség megakadályozni, ha ennek társadalmi és politikai okai vannak. Viszont a különböző egyesületek, mind kulturális, mind közösségépítő szempontból csak csökkenteni tudják ezt a társadalmi problémát, azáltal, hogy a fiatalabb generáció a célközönsége.

10. Kvalitatív kutatás

A kérdőíves kvantitatív kutatásom mellett elengedhetetlen az olyan kvalitatív kutatás értelmezése, amely feltehetően sokkal személyesebb és őszintébb képet tud festeni a kutatási témámról.

Sikerült több vajdasági fiatallal beszélgetnem, nem-strukturált interjú formájában. Ezeket alapján állítottam fel strukturált interjú kérdéssorom, amely érintette az interjúalany identitását, migrációval kapcsolatos témaköröket és a közművelődéssel kapcsolatos kérdésköröket is.

10.1. Kérdéskörök

A kérdésköreim meghatározásakor figyelembe kellett vennem azt a célcsoportot, amely számára dolgoztam ki az interjú kérdéseim. Ennek alapján a fontosabb témakörök érintésével, eltérő fogalmazással állítottam fel esetenként 6-7 kérdést.

A kulturális egyesület vezető rétegébe tartozó interjúalanyaim művészeti vezetők és az egyesület művelődés szervezőiből állnak. A kérdéseim különböző témakörökhöz kapcsolódnak. A témakörök a migrációval, fiatalabb generációk utánpótlási hiányainak okaival és ezek megoldásaival foglalkoznak.

10.2. Kik érdekeltek engem?

Ahogy már ezt fentebb említettem, míg a kvantitatív kutatásom igyekeztem minél jobban kiterjeszteni és demográfiai jellemzőkhöz igazodva adatokat gyűjteni, addig a kvalitatív kutatásom alanyai jellemzően a magam köré épülő közösséghez tartoznak. A kutatásom során több olyan emberrel készítettem interjút, akik különböző generációs csoportokba tartoznak és különböző társadalmi területen tevékenykednek. Összesen három interjút készítettem a Népkör MMK vezetőségével, akik közül néptáncpedagógusok és művelődésszervezők voltak az interjú alanyaim. Ezen kívül még két Népkörös taggal sikerült interjút készítenem, melyekben hasonlóak voltak az érdeklődési szemszögeim.

10.3. Interjúk bemutatása és elemzése

10.3.1. Kulturális egyesület vezetői tagok

A Népkör MMK művelődésszervezőjével, Polyákovity Izabellával tudtam egy interjút készíteni, amely beszélgetés témája arról szólt, hogy egy kulturális intézmény hogyan tudná a fiatalokat Vajdaságban tartani. Az ő elmondása szerint már fiatal korban megindul az a folyamat, amelyben a gyermekeket bevonják a kulturális élet forgatagába: *„Ennek érdekében már a várandós édesanyáknak is tartunk szülésfelkészítő hagyományápoló foglalkozásokat. Ezután várjuk a szülőket és gyermekeiket ölbeli játékos foglalkozásainkra. Aranykapu játszóházunk a 3-7 éves gyermek kedvelt helye, ahol megismerkedhetnek a különböző szakosztályainkkal, majd iskolába indulva folytathatják egy-egy szakosztályunkban a különböző művészeti ágakban.”*

Amikor az utánpótlás kérdéséről kérdeztem, akkor azt válaszolta, hogy a kulturális programok struktúráját meg kell változtatni, hisz a fiatalabb és az idősebb generáció érdeklődési köre is más: *„A Népkör jelenleg közművelődési szerepkört tölt be a régióban. A művészetek iránt érdeklődő gyermekeket nevel. Fontosnak tartjuk, hogy heti szinten több alkalommal is foglalkozásokat tartsuk nekik, ezzel is erősítve bennünk a művészetek, a kultúra fontosságát. Ennek köszönhetően pedig szívesen vesznek részt különböző előadásokon, rendezvényeken. A Népkör éves szinten közel 100 programot szervez.”*

Ebből adódóan a következő kérdésem az volt, hogy hogyan lehetne tenni ellene, mint egy művelődésszervező egy művelődési központban, hogy minimalizálódjon az utánpótlás hiánya. A válaszában kifewjtette, hogy művelődési központként az a feladatuk, hogy olyan programkínálatuk legyen, amely a fiatalok részére is vonzó. Véleménye szerint folyamatosan

meg kell újulni, követni a gyermekek igényeit. Emellett viszont fontosnak tartja, hogy a művészetek szeretetére neveljék a fiatalokat, és értő közönséggé váljanak. A küldetésük az, hogy összehozzák az embereket és megmutassák a magyar kultúra sokszínűségét és erejét.

Volt lehetőségem a Népkör egy másik művelődésszervezőjével is interjút elkészítenem, aki, mint néptánc pedagógus és oktató, valamint mint művészeti vezetők is tevékenykedik az intézetben. Szécsi Viktóriát kérdeztem pár fontosabb kérdéskörben, viszont azokat a kérdéseket és válaszadásokat tudom behelyezni a saját kutatásomba, amelyek konkrétan érintik a témám.

Először a fiatalabb generációt hoztam szóba és az őket illető foglalkozásokra, valamint kihívásokra voltam kíváncsi, mivel manapság egyre nehezebb a felgyorsult világban a gyerekekkel megfelelően kellő ideig, türelmesen foglalkozni. Legfontosabb kihívásként azt tartja, hogy az elsődleges szociális közegen belüli, azaz családon belüli hiányosságokat megfelelő módon pótolja és korrigálja, fontos ezek kialakítása és elfogadtatása a közösség segítségével. Ezeken kívül fontosnak tartja a rövid ideig tartó koncentráció fejlesztését ezen felül a türelem, tolerancia, kitartás, együttműködés és alkalmazkodás fejlesztését is. A foglalkozásom feladatának tekinti, hogy az érdeklődés kialakítását és fenntartását is megtartsa.

Ezután rögtön a lényegre tértem rá, amely az utánpótlás hiánnyal volt kapcsolatban. Szerinte Vajdaságban van utánpótlás, csak ő úgy fogalmazott, hogy megfogytak a vajdasági magyar családok száma, ami magával vonja azt a tényt, hogy kevesebb a gyermekek száma a fakultatív tevékenységekben. Ez a létszámcsökkenés az oktatást (iskolákat) is érinti. Több vajdasági család emigrált külföldi országokba a jobb megélhetés és életminőség miatt. *„A nemzeti, kulturális, tradicionális értékeknek sajnos nincs akkora jelentősége és szerepe a családok életében, mint régebben. A modernizálódott világban fontosabb szerepet kap a látvány, mint a néphagyomány értéke”.*

Az emigrálás kérdése is felvetődött, pontosabban az, hogy miért választják a kiutakat az országból a vajdasági magyarok. *„A felnőttek a jobb- megélhetés és anyagi helyzet reményében hagyják el Szerbiát, Vajdaságot. A diákok pedig azért, hogy az anyanyelvükön tanulhassanak, érdeklődési köreiknek megfelelően”.*

Kíváncsi voltam, mit tenne, mint művészeti vezető egy adott művelődési központban, hogy az emigrálás csökkenő tendenciákat mutasson. *„Gyermekek és családtagjaik számára szerveznék*

olyan kulturális programokat, melyekben megtalálhatják önmagukat és nemzeti identitásuk, valamint az összetartozás igénye is megerősödik bennük. Ez által értékelhetik azt a magyar kulturális örökséget, amit elődjaink hagytak ránk”.

A harmadik interjúm Pintér Krisztiánnal, a Népkör MMK művészeti vezetőjével készült. Először egy közösség és identitás jellegű kérdéssel kezdtem, azaz, hogy miért van még mindig 2003-óta a Népkörben. *„Amíg csak táncosként voltam jelen, két dolog motivált: a közösség és a tudásvágy. Jó érzés volt egy olyan közösséghez tartozni, ahol velem egykorú, többnyire azonos érdeklődésű fiatalok tevékenykednek. A próbák, fellépések, és utazások alkalmával ez a közösség csak erősödött, és egyre jobban azt éreztem, hogy az életem részévé válik. Természetesen a próbatermen kívül is tartottuk a kapcsolatot, barátkoztunk, mondhatni szerves részei lettünk egymás életének. A Népkör volt a közös pont mindenki életében, és talán ezért tekintettünk rá többben második otthonként”.*

A következő témakör az utánpótlás hiányával volt kapcsolatban, és számítottam a saját véleményére a témával kapcsolatban. Szerinte több oka is van annak - többek között társadalmi és politikai is -, hogy a lakosság száma csökken, és hogy az emberek elhagyják szülőföldjüket. Az emigráláshoz kapcsolódóan a saját generációjából indult ki. *„A saját generációm tekintve, az emberek legalább 50%-a külföldön próbál meg érvényesülni, és ennek többnyire egy oka van, a megélhetés. És itt nem feltétlenül csak a külföldön szereshető magasabb keresetre gondolok, hanem arra is, hogy fejlettebb országokban a fiatalok nagyobb perspektívát látnak, többértű munkalehetőséget, jobb életszínvonalat, mint idehaza”.*

Krisztián szerint, ha az utánpótlás kérdéséről beszélünk, akkor a gyermekek, és a szülők érdeklődésében kell keresnünk a problémát. Visszacsatolva az anyagiasságra, talán a szülők jobbnak látják, ha (a jövőben) minél jövedelmezőbb tevékenységet, sportot, hobbit választanak gyermeküknek. Azt is hozzátette, hogy a hazánkban a néptánc sajnos nem ebbe a kategóriába tartozik.

A virtuális kommunikáció társadalmi hatásait is megemlítette: inkább az online felületeken éljük mindennapjainkat, és a hagyományok, a hagyományokhoz tartozó társadalmi értékek lényegtelennek tűnnek, egyre kevésbé számítanak az ember életében. Ezért szerinte sokan nem fektetnek hangsúlyt arra, hogy a hagyományokat, szokásokat éltsék, és továbbadják a fiatalabb generációk számára.

Magára a néptánc művelésről is kifejtette a véleményét. „Az emberek nagy része nincs tisztában azzal, hogy mit is takar a magyar néptánc művelése. Sokszor hallani olyan mondatokat, hogy: *„Szép, szép. Elugrálgatnak a színpadon.”* - őszintén, ez nem túl kecsegtető senki számára. Holott a néptánc, a népművészet, egyetemi szinten oktatott szak(ma). Emberek évtizedes munkája van abban, hogy a Kárpát-medence népművészete (néptánc, népzene, néphagyomány) a mai napra kellőképpen feltérképezett és kategorizált. Talán, ha az emberek tisztában lennének mindezzel, másként tekintenének rá”.

Végül arra voltam kíváncsi, hogy hogyan tudná ösztönözni a fiatalokat, hogy járjanak egy adott közművelődési központba. Szerinte a virtualításra kell a hangsúlyt fektetni, mivel manapság a virtuális felületeken a legkönnyebb, és legcélszerűbb azzal próbálkozni, hogy megszólítsuk a célközönséget. „Mindemellett azt gondolom, hogy nem elég csak írni, és beszélni az adott tevékenységről (esetünkben a néptáncról), ki kell próbálni! Ez a legkönnyebben úgy tud megvalósulni, ha az oktatók személyesen el tudnak látogatni egy-egy oktatási intézménybe, általános iskolába, és a szóbeli bemutatás mellett, gyakorlati ízelítőt is tudnak szolgáltatni a gyermekeknek. Ekkor a gyermek is érzi, átéli, hogy mit is jelent táncolni, azonnali élményeket szerezve, és ez lehet egy olyan hajtóerő, ami arra készíti a gyermeket, hogy elinduljon ezen a pályán”.

Szerinte van lehetőség verbuválni fiatalokat. Egy másik lehetőség, ha egy adott intézmény tagozata ellátogat a Népkörbe, és egy rendhagyó népművészeti óra keretein belül ismerkednek meg tevékenységeinkkel. Szerinte az, hogy a fent említett lehetőségeket az általános iskolák kihasználják-e, túlnyomórészt az intézmény tanárain, vezetőin múlik, akik nem feltétlen közreműködőek.

Ami az ösztönzést illeti, szerinte minden személyt más-más ösztönöz. Ha valaki egyszer bekerül egy közegbe, kezdetben maga a közeg lesz a legvonzóbb számára. Idővel mindenkiben kikristályosodik az, hogy az adott közegben meg tudja-e valósítani azt, amit szeretne, és hogy nyújt-e annyit a számára annyit, amennyit elvárna. „Tevékenységünket tekintve, személyes tapasztalatokra alapozva, számomra a legnagyobb ösztönzést az jelentette, ha együtt tudtunk lenni csoporttársainkkal, együtt utazhattunk, és amit megéltünk, azt együtt élhettük meg. Viszont ehhez elengedhetetlen az, hogy az ember, a gyermek, elinduljon ezen a pályán, és kitartóan helyt álljon”.

10.3.2. Kulturális egyesület tagjai

Az első interjúmat a Népkör MMK tagjával sikerült véghez vinnem. Botka Réka már hét évesen, 2010-ben kezdett el táncolni a Népkör MMK Aranykapu játszóházában. Arra a kérdésekre, hogy miért tekint a Népkörre második otthonként, válasza egy újabb elméleti igazolást nyújtó gyakorlati példa, ami arra vonatkozik, hogy egy kulturális központnak közösségformáló szerepe van. *„Két oka van annak, hogy még mindig a Népkörben táncolok: Az egyik ok az, hogy az évek során kialakult baráti társaság is velem együtt táncol. Vannak időszakok amikor a próbatermen kívül nem tudunk találkozni, mivel mindenkinek megvan a saját kis dolga – ki dolgozik, ki tanul – így tehát megesik, hogy csakis próbákra tudunk összefutni, és beszélgetni egymással. A másik ok pedig nem más, mint a néptánc iránt érzett mélyszégyen. Annyi éve jelen van már az életemben ez a művészet, hogy már nem is tudnám elképzelni az életet fellépések, az azok előtti stressz, belső poénok, és a jó hangulatú próbák nélkül”.*

Amikor az utánpótlásról és a fiatalok külföldre való emigrálásáról kérdeztem, akkor a kutatásom egyik elméleti anyagát és egyben az egyik hipotézisemet támasztotta alá. *„Azért kezdtem el az egyetemi tanulmányaimat Magyarországon, mert nem szerettem volna szerb nyelven tanulni. Ha már tanulok, az az anyanyelvemen történjen, olyan szakképzésen, ami engem érdekel”.*

Réka szerint a kultúra és egyben a táncház egy ösztönző erőként tud hatni. *„Alapvető problémának gondolom azt, hogy a magyar ember néptáncról való tudása kimerül abban, hogy a csárdás lépést letáncolja, és nincs tisztában azzal, hogy mennyire is színes tud lenni ez a kultúra. Ennek talán az lenne a megoldása, ha egy globális szemléletmód váltás következne, mint régebben a táncházmozgalom létrejötte (1972)”.*

A második interjúmban Borsits Alex (27) véleményére voltam kíváncsi, amikor a közművelődéssel, valamint az utánpótlással kapcsolatban kérdeztem tőle pár kérdést. Szerinte nagyon nehéz lenne fiatalokat ösztönözni arra, hogy egy adott kulturális intézménybe járjanak. Szerinte a kultúra ósdi, elavult, elfeledett dolognak van beállítva. Szerinte ez a nagyszülők, szülők hibája. *„Hiszen hivatkozhatnak ők bármire és bárkire, azonban elsődlegesen nekik kellene segíteniük az ifjabb családtagjaikat a világ megismerésében, és legjobb tudásuk szerint átadni tudásukat. Ha nekik sem volt már meg ez a tudás, vagy a tudásuk fals volt, ellenszenves egy adott műveltséggel (pl. magyar népi kultúra), akkor ott nincs mit tenni, nincs mit átadnia”.*

Szerinte a virtuális világban kell keresnünk a megoldást és csak így lehet megszólítani a fiatalokat. *„Mivel mindenki fent van valahol, és mivel a Meta ennyire polipszerű hálózatot alakított ki kereskedelmi célokra, és létezik TikTok is, azt kell mondjam, végelkeseredésünkben muszáj rálépni akarva-akaratlanul ezekre a platformokra, és itt reklámozni, népszerűsíteni az adott intézmény irányvonalát, munkásságát. Ha a művelődési központ csak kiszolgálja a jelenlegi fiatalok igényeit egy az egyben, akkor nem éri el magát a fő célját – a művelést”.*

Alex szerint a családok már a kezdetekben úgy nevelik a gyerekeket, hogy külföldre költözzenek, így elhagyva a saját szülőföldjüket. *„A szülők már kiskortól kezdve úgy nevelik a gyerekeiket, hogy ők boldoguljanak Magyarországon vagy nyugaton, mert ott jobbak az életkörülmények. Megint csak a pénz. Csak és kizárólag a pénz körül forog ez az egész. Hogy várhatjuk el, hogy ne haljunk ki a Délvidéken, mint nemzetiség, hogyha a szülők belenevelik a gyerekebe, hogy itt maradni rossz, aki itt marad, az szegény lesz majd és szenvedni fog az életben? Ki akar szenvedni és szegény lenni? Persze, senki”.*

Szerinte ahhoz, hogy az utánpótlás ne legyen társadalmi probléma a Vajdaságban, gyereket kell vállalni. *„Fel kell adnunk a személyes kényelmünket és azt a nyugati álmvilágot, ahol mindenki luxusban, fényűzésben akar élni. Vállalni kell gyereket. Nem félni. Nem félni a jövőtől, nem félni attól, hogy miből neveljük őket fel, milyen lehetőségeik lesznek. Ha a félelem irányít, máris veszítettünk”.*

Szerinte Vajdaságban egy folyamatosan előregedő társadalom van jelen, ami már most erősen jellemzi a vidéket. Vajdaság egyik tartományában, *„Bánátban már erősen megindult az elvándorlás. Bánát szellemfalvakkal van tele, valódi gyáraik már nincsenek, élet nincs. A szerbek szépen lassan birtokba vették a parlagon hagyott kincseket, a fiatalokat meg nem érdekli az ottmaradás és mivel munkalehetőség ott nincs, elmennek onnét. Előregedik az a vidék. Ez vár Bácskára is, ha hagyjuk, hogy a kényelmünk előrébb való legyen mondjuk a kultúránk továbbadásánál. Mert ha nincs kinek, mit sem ér a kultúra”.*

Konklúzió

Kutatásomból kiderült, hogy egy kulturális közművelődési központ nem tudja az emigrációval kapcsolatos problémaköröket megszüntetni, csupán lassítani tudja azt. Fő feladata, hogy az utánpótlást, azaz a fiatalabb generációt megszólítsa a saját nyelvükön. Ez a virtuális eszközök és platformok használatában merül ki.

Mielőtt belevágtam volna saját empirikus kutatásomba, rengeteg adattal és szakirodalmi forrással találkoztam, melyekkel egybecsengő kutatásom is ráerősített arra a felelmesítésre, hogy ez, ami egészen a mai napig tart Vajdaságban, egyszer meg fog szűnni.

Vajdasági magyarnak lenni egy olyan különleges dolog, amely nem adatik meg minden embernek. Egy olyan országban felnőni, tanulni és értékeket elsajátítani, ahol, mint kisebbség vagyunk jelen, majd az egész életen át tartó törekvés során az anyaországhoz való csatlakozási kötelességérzet mindig ott lesz bennünk. Mi oda tartozunk lélekben. Ha odaköltözünk, akkor megint, mint kisebbség jelenünk meg abban az országban, amelybe mindig is csatlakozni akartunk. Mivel az a bélyeg, hogy Szerbiából érkezünk, mi alapból szerbek leszünk és sohasem leszünk vérbeli magyarok, akármit is teszünk.

Ez egy olyan dolog, amivel meg kell küzdenünk nap mint nap és erősségként kell rá tekintenünk. Ahogyan ezt már említettem, ezért tűnünk ki az anyaországban élő magyar emberektől. Egy olyan idézettel zárom a kutatásom, mely számomra óriási jelentőséggel és háttérüzenettel bír.

Aki ragaszkodik a hovatartozásához, megszenvedi, megfizeti és végigkínlódja. Jobb volna felelőtlenebbnek, függetlenebbnek lenni.

-Deák Tamás-

Szakirodalmi források

Arapovics Mária - Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztés módszertani útmutató*, Felelős kiadó: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest 2017,

https://cskwiki.hu/wp-content/uploads/2017/09/csk_utmutato_kozossegfejlesztes_online_20170331-1.pdf Letöltési dátum: 2022. 12. 12.

Badis Róbert (2017): *Demográfiai folyamatok és etno-kulturális reprodukció vizsgálata a vajdasági magyarok körében*- Identitás Kisebbségkutató Műhely- Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásának köszönhetően egy átfogó demográfiai kutatást végzett a vajdasági magyarság helyzetéről, 2017

Badis Róbert (2015): *A vajdasági magyarság fogyatkozásának jellemzői – A 2011-es népszámlálási eredmények ismertetése*- Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék

Barlai Jenő és Dr. Gábrity Molnár Irén (2008): *Hazaérsz- Esély és esélyegyenlőség a Vajdaságban*, Kiadja a Vajdasági Módszertani Központ – Szabadka

Bányász Ibolya (2010): *A szocializáció folyamata és színterei, a szociális identitás kialakulásának összefüggései*: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: Gondozási – ápolási alapfeladatok. 15. oldal, letöltési dátum: 2022. 08. 04.
https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1851_009_101030.pdf

Berényi Emőke és Herédi Károly (2021): *Vajdasági Ládafta*, Fórum Könyvkiadó és Magyar Nemzeti Tanács, 9-10. oldal

Bozsó Renáta – Nagy Angelika – Újvári Edit (2021): *A regionális, lokális kulturális örökségek és a lokális identitás összefüggései – a helyi értéktárak funkcióinak felmérése a Vajdaságban*-

Kulturális Szemle a Nemzeti Művelődési Intézet Interdiszciplináris online folyóirata,
<https://www.kulturalisszemle.hu/15-szam/hazai-tudomanyos-muhely/bozso-renata-nagy-angelika-ujvari-edit-regionalis-lokalis-kulturalis-oroksegek-es-lokalis-identitas-osszefuggesei-helyi-ertektarak-funkcioinak-felmerese-vajdasagban> Letöltési dátum: 2022.07.29.

Blahó András, Czakó Erzsébet, Poór József (2021): *Nemzetközi Menedzsment*, Akadémiai Kiadó, megjelenés éve: 2021. szeptember 08.,

https://mersz.hu/hivatkozas/dj73nm_62/#dj73nm_62 Letöltési dátum: 2022. 08. 04.

Dr. Szöllősy Vágó László (2011): „Hagyományok büszke őre...”- Képeskönyv a szabadkai Nép kör 140 éves jubileumára – újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet nyomdájában készült, Bethlen Gábor Alap támogatta a könyv kiadását

Délvidék/Vajdaság (2007) - TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet Zenta, 2007 https://www.vamadia.rs/sites/default/files/2020-02/delvidek_book.pdf Letöltési dátum: 2022. 07. 18.

Dr. Gábrity Molnár Irén (2011): *Magyarságkutatás Vajdaságban*, Szabadka, Magyarságkutató Tudományos Társaság, 111 – 113. oldal

Dr. Gábrity Molnár Irén, Dr. Csányi Erzsébet, Dr. Takács Márta: *A magyar tudományos hálózat szereplői, működése, teljesítménye és együttműködési lehetőségei Szerbiában*, Szerk.: Fedinec Csilla. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága, Budapest, 2010. <http://mek.oszk.hu/17100/17132/17132.pdf> Letöltési dátum: 2022. 08. 13.

Dr. Jám bor Attila (2017): *Közművelődési intézmény*, 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, 2017. 07. 08.- <https://epitesijog.hu/2090-kzmveldesi-intezmeny>, Letöltési dátum: 2023. 01. 07.

Kincses Áron – Takács Zoltán (2010): *Szerb állampolgárok Magyarországon. Területi Statisztika*: 182–197. https://www.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/terstat/2010/02/kincses_takacs.pdf Letöltési dátum: 2022. 07.09.

Kovács Teréz – Kiss Igor (2019): *A vajdasági/délvidéki magyarok nemzeti identitása 1990-től napjainkig* – II., KÖZELKÉP – Tanulmányok, https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201902_07.pdf Letöltési dátum: 2022. 08.26.

Maruzsa Zoltán (2008): *A Vajdaság, mint történelmi régió*, SZTE Egyetemi Könyvtár Tanulmánya, 71-79. oldal

Mirnic s Zsuzsa – Gábrityné Molnár Irén (2006): *Oktatási oknyomozó*, A Magyarságkutató Tudományos Társaság könyvsorozata

Nagy Ádám, Trencsényi László (2013): *Szocializációs közegek a változó társadalomban. A nevelés esélyei: család, iskola, szabadidő, média.* Kiadó: ISZT Alapítvány, 242 pp. ISBN: 978-963-08-4141-2 <https://mek.oszk.hu/18600/18690/18690.pdf> Letöltési dátum: 2022. 06. 20.

Nagy Margit (2007): *A vajdasági magyar oktatás civil szemmel*, 2007. 02. 28. Újvidék, SZTE Egyetemi Könyvtár Tanulmánya, 9-14. oldal

Népkör MMK hivatalos weboldaláról származó adatok- <http://www.nepkor.rs/> Letöltési dátum: 2022. 06. 23.

Palusek Erik – Trombitás Tímea (2017): *Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői*, Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete <http://vmdok.org.rs/vajdasag/wp-content/uploads/2017/12/02-Palusek-Trombit%C3%A1s.pdf> Letöltési dátum: 2022. 07.13.

Szabad Magyar Szó (2021): *Hányan is vagyunk magyarok Vajdaságban?* - <https://szmsz.press/2021/05/27/hanyan-is-vagyunk-magyarok-vajdasagban-2/> Letöltési dátum: 2022. 07.24.

Szondi Ildikó (2005): *A Délvidék nemzetiségi demográfiai adatai, különös tekintettel a magyarság adataira* - Kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, http://acta.bibl.u-szeged.hu/7286/1/juridpol_067_fasc_021_001-027.pdf Letöltési dátum: 2022.08.29.

Takács Zoltán- Tátrai Patrik- Erőss Ágnes (2013): *A Vajdaságból Magyarországra irányuló tanulmányi célú migráció* - Tér és társadalom 27 évfolyam, 2. rész: 35–54 oldal.

Tátrai Patrik–Kocsis Károly–Gábrity Molnár Irén–Takács Zoltán (2013): *A Vajdaságot érintő migráció és annak történeti előzményei* - Tér és társadalom 27 évfolyam: 77–95 oldal.

Tóth Imre (2020): *Elfogyunk (?) Drámaian csökkent a tartományban élő magyarok száma* - <https://szmsz.press/2020/12/20/elfogyunk-2/>, letöltési dátum: 2022. 09. 24.- Dr. Gábrity Molnár Irén, szociológus, egyetemi tanár beszélt a közelmúltban a VM4K által szervezett online kisebbségi kerekasztal-beszélgetésen

Statisztikai adatok forrásai

Szerbia - Munkanélküliségi ráta - statisztikai adat - tradingeconomics.com, <https://hu.tradingeconomics.com/serbia/unemployment-rate> Letöltési dátum: 2022. 08. 17.

A szerbiai iskolarendszer törvényei

Az általános iskolai törvény – TÖRVÉNY AZ OKTATÁSI ÉS NEVELÉSI RENDSZER ALAPJAIÓRÓL (*Az SZK Hivatalos Közlönye, 88/2017. szám*)

A középiskolai törvény - TÖRVÉNY A KÖZÉPISKOLAI OKTATÁSRÓL ÉS NEVELÉSRŐL (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 55/2013. szám)

<https://mtt.org.rs/wp-content/uploads/T%C3%B6v%C3%A9ny-a-k%C3%B6z%C3%A9piskolai-oktat%C3%A1sr%C3%B3l-%C3%A9s-nevel%C3%A9sr%C5%91l.pdf> Letöltési dátum: 2022. 06. 12.

Az átmeneti jellegű főiskola törvény és 2005-től felsőoktatási törvény – TÖRVÉNY A FELSŐOKTATÁSRÓL (*Az SZK Hivatalos Közlönye, 88/2017. szám*)

Táblázatban lévő statisztikai adatok

1. táblázat - *Vajdaság lakosság számának változása 1948 és 2011 között* - <http://vmdok.org.rs/vajdasag/wp-content/uploads/2017/12/02-Palusek-Trombit%C3%A1s.pdf> 53. oldal, letöltési dátum: 2022. 09. 21.
2. táblázat - *A magyar nemzetiségű lakosság számának változása 1948 és 2011 között a Szerb Köztársaság területén* - <http://vmdok.org.rs/vajdasag/wp-content/uploads/2017/12/02-Palusek-Trombit%C3%A1s.pdf> 54. oldal, letöltési dátum: 2022. 09. 21.

Képek forrásai

1. kép: Vajdaság Autonóm Tartomány- https://hu.wikipedia.org/wiki/Vajdas%C3%A1g_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Letöltési dátum: 2022. 09. 10.
2. kép- Munkanélküliségi ráta Szerbiában 2019-2022-ig kimutatva - <https://hu.tradingeconomics.com/serbia/unemployment-rate> Letöltési dátum: 2022. 09. 13.